

Gazdaság, fenntarthatóság és gondolkodásmód – elmélkedések 2025 közepén

Kovács András Kristóf¹

Összefoglalás

Saját ideológiám meghatározásánál nem szeretnék teljesen egyedülálló, új dolgokat kitalálni, hanem a már meglévő ideológiákból szeretném átemelni a szerintem hasznos és a gyakorlati életben is egyaránt kivitelezhető elemeket, mely a társadalom és a gazdaság fejlődését és előrehaladását támogatná.

1. Vezető és a nemzeti identitás

Egy nemzet életvitelében talán az egyik legfontosabb az, hogy ki áll az „élén”. Ez nagyon fontos szerepet játszik a nemzeti identitás megőrzésében és megtartásában. Hiszen a mai világban is folyton támadják és gyengítik a nemzeti öntudatot és helyébe az *egot* tették. A közösségi médiának is köszönhetően a mai emberek nagyon én-központúak lettek és nem foglalkoznak a környezettel, a körülöttük lévő emberekkel, csakis oly kismértékben foglalkoznak a többi emberrel, hogy azok mit gondolnak róluk. Ez viszont ahhoz vezet, hogy többet akarunk mutatni magunkról, mint amik vagyunk. Epiktétosz is valahogy így vélekedett:

Ha valaha megtörténik, hogy kifelé fordulsz azért, hogy bárkinek a tetszését megnyerd, tudd meg, hogy belső egyensúlyod összeomlik. (Epiktétosz 2024, 28. old.)

Sajnos manapság ez nem „valaha”, hanem mindig így van. A körülöttünk lévő embereket, akiket lehet, hogy nem is „bírnunk”, túlságosan is le akarjuk nyűgözni.

Az ember befelé fordult, csak a saját boldogsága számít és az élvezetek, melyeket egyre falánkabb módon hajszol és egyre inkább – látszólag – csak önmagát szeretné megvalósítani, de igazából, csak, mint egy bamba bárány követi a pásztort, azaz amit az internet a „képe elé tol”. Epiktétosz is írt erről mégpedig a következőképp:

Ha valamilyen élvezetnek a képzelete megragadott, vigyáznod kell – akár a többi dologban -, hogy magával ne ránts. (Epiktétosz 2024, 47. old.)

Illetve a következő sorokat is az értelmünkről, gondolkodásunkról való lemondásként értelmezhetjük:

Ha valaki odaadná a tested az első szembejövőnek, bizonyára rossz néven vennéd. Azért viszont nem szégyelled magad, hogy a józan eszedet bárkinek odaadod. (Epiktétosz 2024, 35. old.)

¹ Neumann János Egyetem, Gazdaságtudományi Kar hallgatója (2025)

A meggyengítésre egy nagyon jó példa a *woke* (újbaloldali ideológia, mely megtagadja a múltat, a fehérek elnyomására, hagyományos privilégiumaira hivatkozva) ilyen és ehhez hasonló kezdeményezésekkel próbálnak meggyengíteni egy-egy nemzetet. Hiszen az ember életében a „valahová tartozás” egy fontos szerepet játszik, ezért is jelenik meg Maslow szükségletpiramisában. Ezért is fontos, hogy egy nemzet megtartsa a kultúráját, a nyelvét és a szokásait, ahogy ez a konzervatizmusra is jellemző (a kortárs nemzeti identitásról és öntudatról lásd: Müller 2022 és 2023). Továbbá a mai liberális világban mindenki a jogairól beszél, hogy „így csorbul, amúgy korlátozták”, de senki sem beszél a kötelezettségeiről, hiszen egy állampolgárnak nem csak jogai vannak, hanem kötelezettségei is. Epiktétosz a következőképpen fogalmazott:

Kötelezettségeim általában a körülményektől függenek. Valakinek az atyjáról van szó: kötelessége róla gondoskodni, neki mindenben engedelmeskedni. (Epiktétosz 2024, 39. o.)

Epiktétosz az i. sz. I. illetve II. században már nagyon jól leírta azt a habitust, mely az emberi viselkedést jellemzi.

A vezetőre áttérve, a közvetett módon való országvezető megválasztása – ahogy Magyarországon is történik – véleményem szerint a legjobb módja ennek a procedúrának, hisz azok az országgyűlési képviselők választják meg, akiket a nép választott meg. Így akik a végén ténylegesen megválasztják az ország vezetőjét, nagyobb valószínűséggel értenek hozzá és látnak a „színfalak mögé”, mint az átlagember, akit a média által „csodálatosan” meg lehet vezetni. Továbbá megszabnék két kritériumot: első, hogy kiknek legyen egyáltalán szavazati joga, illetve kit lehessen megválasztani az ország élére.

A szavazati joggal bíró embereknek a körét/számát szűkíteném valamiféle műveltségi kritériummal, mint például a sikeres magyar és történelem érettségivel, hiszen egy nemzet számára nagyon fontos, hogy tagjai ismerjék történelmét és kultúráját. „A történelem ismétli önmagát” – hangzik a híres mondás, és ez álláspontom szerint igaz. Ennek okán is fontos, hogy a szavazó ismerje a saját – esetünkben a magyar – nemzet történelmét, illetve az egyetemes világtörténet alapvetéseit, lényegi fundamentumait.

Az ország élére „pályázó” embereknek is szabnék kritériumot. Ilyen például a vagyoni háttér. Hiszen a pénz hatalom, és ez által, akinek sok pénze van, annak már amúgy is nagy a hatalma, és ha még az ország élére is „állítjuk”, akkor szinte már korlátlan hatalommal rendelkezik az országban, mert ha valamiféle eljárás folyik ellene, akkor a pénze és a kapcsolatai révén gondtalanul el tudja simítani a helyzetet – sajnos a történelmi tapasztalat alapján ez a politikai realitás. A vagyoni „plafonnak” egy pontos összeget nem tudnék mondani, de talán nem is egy konkrét számot kell mondani, hanem valamiféle arányt mondhatnánk az ország GDP-jéhez mérve a választás pillanatában, az előző évi adatokhoz viszonyítva.

Tovább haladva, a mostani időszakot nézve egy olyan forгатókönyvet sem tudnék kizárni, mint ami a rómaiaknál volt, amikor is, ha valamiféle válság volt, akkor megválasztottak fél évre egy diktátort. Tudom, ez egy nagyon veszélyes „mezsgye”, de a válságok idején (például: gazdasági, háború, egészségügyi) fontos, hogy minden a lehető leggyorsabban és a leghatékonyabban „végbe menjen”, rendeződjön. Persze azt is fontos leszögezni, hogy mi számít válságnak. Ezt a bonyolult kérdést nem szeretném megválaszolni, mert nagyon összetett. Természetesen ez a „diktátor” szerep csak fél évig tartana, de szükség esetén az országgyűlés meg is hosszabbíthatja, de csakis addig tartana ez a szerep, amíg a helyzet megkívánja. Amint vége lenne a válságnak, ez a pozíció automatikusan megszűnne. De minden egyes ilyen alkalom után kellene

egy gyűlés, ahol a képviselők megtárgyalnák, hogy az ideiglenes korlátlan hatalommal rendelkező ember mindent a legjobb módon csinált-e, és nem használta ki ezt a helyzetet. Ezzel is talán lehetne egy kis nyomást helyezni a „diktátorra”, hogy valóban az ország helyzetét tartsa szem előtt. Mindazonáltal az emberek mohók is tudnak lenni, ezért hagynék valamiféle kiskaput, ami által azonnal le lehetne váltani a kinevezettet.

2. Gazdaság, fenntarthatóság és gondolkodásmód

Mandeville következő gondolatából jól kiolvashatjuk, hogy a mai átlagember sokkal jobban él, mint régebben a gazdagok: „[...] már jobban élt a pór, mint a gazdag valamikor.” (Mandeville 1705/1714/2004, 17. old.). Néhány száz évvel ezelőtt még az emberek több mint 90%-a nyomorban élt, azaz napról napra éltek, illetve megaláztatásokat szenvedtek el. A modern kapitalizmus és tömeggyártás „elhozta nekünk” a jóléti világot. Már nem napról napra élünk, és ma már szinte bárki, bármilyen létszükségleti javat meg tud vásárolni. A kapitalizmusnak köszönhetően az emberek életszínvonala megnőtt, a technológia hihetetlen gyorsaságban fejlődik. A kapitalizmus már a hidegháború idején is sikert aratott, mivel a kétpólusú világban két teljesen különböző gazdasági berendezkedés volt. A Szovjetunió összeomlásával együtt a kommunizmus ideológiája is veszített.

A kapitalizmus alapgondolata kiváló, miszerint az emberek önös érdekei egyúttal előre viszik a társadalmat és a gazdaságot is. Ezt a két dolgot nem is lehetne jobban ötvözni. A középiskolában irodalomórákon is azt tanultuk, hogy számos költő azon gondolkodott és arról írt, hogy az ember a saját boldogságát helyezze előtérbe, vagy a társadalom boldogságát? Ezt a kapitalizmusnak sikerült eldöntenie, illetve az is egy hatalmas előnye, hogy mindenki a maga boldogulásáért felelős (a leszakadók számára azonban a kapitalizmusban is már évtizedek óta rendelkezésre áll egy intézményesített szociális háló, mely feladatot korábban évszázadokig az egyház látott el).

Egy következő lépcsőfok a globalizáció volt. Az ember már bárhol is bármit megrendelhet. A gyártók is jól járnak, mivel ki tudták szervezni Kínába a gyártást, ahol sajnos csak alacsony órabéren dolgoznak az emberek, ezeknek köszönhetően a termékek ára is sokkal alacsonyabb, olcsóbb lett, mint a nyugaton előállítottak. De ennek is megvan a maga hátránya. Sajnos, mint az az itthoni üzletekben is tapasztalható, sokszor a külföldi élelmiszerek akár fele annyiba is kerülhetnek, mint a Magyarországon termesztettek. Mivel a magyar emberek nagyon ár-érzékenyek, így sokan a külföldről behozott élelmiszereket vásárolják és ezáltal a külföldi gazdaságokat támogatják, és nem a magyarokat. Ezzel egyúttal a környezetet is nagymértékben károsítják, mert a külföldről behozott áruknak nagyobb az ökológiai lábnyomuk.

Ökológiai lábnyom kapcsán áttérve a fenntarthatóságra, ez a szóösszetétel és egyben trend egyre nagyobb körben lett népszerű az Európai Unióban. De sajnos csak az egyszerű emberek tudatába akarják „beültetni” ezt a fajta sajnálkozást és szégyenérzetet, hogy tönkre tesszük, elpusztítjuk a Földet. Míg az embereket átszoktatják papír szívószálra és elektromos autókra, amikre az átlagembernek nem volt szüksége, csak elhitették vele és felkeltették benne a vágyat, hogy ez „neki kell”, addig a legtöbb politikus és üzletember magán-repülőgéppel utazik azokra a tárgyalásokra, ahol megbeszélik, hogy mekkora mértékben szennyezzük – mi átlagemberek – a környezetünket.

Az orosz–ukrán háború kitörése óta az Európai Unió le akar válni az olcsó orosz gázzal és inkább az USA-ból akar hozatni gázt cseppfolyósítva (LNG) tankerhajókon, amit több mint

mínusz 160 fokra kell behűteni (pontosabban $-161,5^{\circ}\text{C}$ -ra, így a hűtés következtében 625-szoros térfogatcsökkenésen megy keresztül²). Ez nem környezetbarát és nem fenntartható. Véleményem szerint a belvárosi buszoknak, a kukásautóknak, a csomagszállítók és a postások járműveinek kellene elektromos meghajtásúaknak lenniük, mivel ezek állnak meg és indulnak el sűrűn, ami a legtöbb üzemanyagot fogyasztja. Tehát az elektromos járműveknek van helye a mai világban, de nem a személygépjárművek terén. Ráadásul senki sem tudja, hogy mennyire káros egy akkumulátor ritkaföldfémjeinek a kibányászása, elszállítása, feldolgozása és végül összerakása. Az ember még abba sem gondol bele, hogy mit csinálnak a már elhasznált elektromos autók akkumulátoraival.

Mindezek a dolgok: *woke*, elektromos autó, tökéletesek arra, hogy eltereljék az emberek figyelmét a lényeges dolgokról. Mint Rómában, „kenyeret és cirkuszt” a népnek: ugyanúgy ma is épp annyi pénze van az átlagembereknek, hogy tele legyen a hasuk, az egyéb média által propagált dolgokkal pedig elvonják a figyelmüket a valóban lényeges kérdésekről.

Mára az ember egy olyan anyagi állapotba került, hogy már néha „jódollgában” nem tud mit csinálni. Ezért elkezd mindenféle furcsa dolgokon gondolkodni, mint például a nemválasztás, férfiként szülés. Néhány ember szeretne istent játszani, azt hiszik, korlátlan hatalmuk van és bármit megtehetnek, mivel már az egyéb haszontalan gondolatokkal eltávolították az embereket Istentől, nincs hitük, s ez által kihalt az emberekből az erkölcs is. Az ember már nem akar sehova se tartozni, csak szabad akar lenni és ezzel egyetemben kihalt a nemzeti identitás is, a „valahova tartozás”, az otthonosság érzése is. A technológia rohamos fejlődésének köszönhetően az embernek már egyre kevésbé kell gondolkoznia és problémákat megoldania, csak gyorsan rákeres a Google³-on vagy ma már megkérdezheti a ChatGpt⁴-t is.

3. Bumerángthatás

A mai globalizációnak és az Európában létrejött jóléti államnak nagy szüksége volt a korábbi gyarmatosításra. Afrikát kizsákmányolták és megfosztották őket nyersanyagaiktól, így az afrikai országoknak szinte nem maradt semmijük, amivel fel tudnák venni a versenyt a fejlett országokkal. Az Afrikában „dúló” nagy éhínségek egyik oka sajnos Európa és gyarmatosítása. A rossz életkörülmények miatt a kizsákmányolt afrikai országokból történelmi szinten, mint egy bumeráng, az emberek a jobb megélhetés érdekében Európába akarnak jönni, ellentétesen, mint amikor a gyarmatosítás korában az európaiak mentek Afrikába és elvették nyersanyagaikat. Most az Afrikaiak jönnek Európába „visszavenni” nyersanyag-erőforrásaikat (persze már többszörösen átdolgozott formában). Mivel ők más kultúrában szocializálódtak, az európai kultúrát nem tisztelik, s ezért nem is akarnak beilleszkedni. Így Európa a belső problémáival lesz elfoglalva és belülről fog meggyengülni, ami ahhoz vezet, hogy nem fog tudni lépést tartani Amerikával a fejlődésben és az innovációk terén, tovább fog nyílni az „olló”.

4. Szuverenitás vagy biztonság?

A globalizáció során válaszut elé érkeztek az országok. Gyakorta tapasztalhatjuk, hogy ha csatlakozni szeretnénk egy „klubhoz” országos szinten, akkor cserébe le kell mondanunk a szuvere-

² <https://www.vgfszaklap.hu/lapszamok/2013/junius/2836-lng-a-mit-tudni-illik-a-cseppfolyos-foldgazrol> és <https://klimapolitikaiintezet.hu/elemzes/mi-az-lng-jelentese-klimabarar> (Letöltés: 2025-05-11)

³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Google> (Letöltés: 2025-05-11)

⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/ChatGPT> (Letöltés: 2025-05-11)

renitásunkról. Minél nagyobb mértékben mondunk le szuverenitásunkról, annál jobban ki leszünk szolgáltatva más külföldi országoknak vagy multinacionális cégeknek. Egy kicsit eltérő példa erre a görög válság 2008-ban. Csőd szélén táncoltak és a „nyugat” akkor volt hajlandó nekik segíteni, ha lemondanak gazdaságpolitikai és pénzügyi szuverenitásukról. Ebből is jól látszik, hogy a szabadságról való lemondás szinte a behódolással egyenlő.

5. Hatalom és igazságosság

E két dolog sem fér meg egy helyen: hatalom és igazságosság. „A pénz hatalom” – tartja a régi mondás. Jelen esetben a nagy vagyoni különbségek miatt, aki nagy vagyonnal rendelkezik, bizonyos kerülő utakon – sajnos – el tudja kerülni a jogi felelősségre vonást, ha valami jogszerűtlen „dolgot” /gazdasági cselekményt, eseményt/ visz végbe. Ez a kettős mérce szembe megy az igazságosság elvével.

6. Önreflexió

Esszém végén szeretném jelezni, hogy számos részlet kidolgozatlan maradt, illetve az általam jónak vélt gondolatok nem minden esetben kivitelezhetőek, vagy csak nagyon nehezen. De sok jelenlegi dolgon nem is feltétlen szeretnék változtatni, inkább csak az emberek gondolkodásán és hozzáállásán, amihez talán a legjobb út az iskolai oktatás megreformálása: fókuszban a gondolkodásra való neveléssel és a kritikai képesség fejlesztésével. A gazdasági rendszeren sem igazán szeretnék sokat változtatni, hiszen az nagyon bonyolult, és a kapitalizmus az általunk eddig ismert legjobb gazdasági berendezkedés.

Források:

- Epiktétosz (2024). Kézikönyvecske, Trubadúr Kiadó.
- Mandeville, Bernard (1714/2004): *A méhek meséje*. (1705 – *A lázongó kas, avagy a megjavult gazemberek*) Helikon, Budapest.
- Müller Andor (2022): A nemzeti identitás, mint fenomén – logikai tábla és példák. https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2022-6/03_Muller.pdf In: Müller Andor (2022): *Identitásmenedzsment*. (MAGYAR GAZDASÁGFÖLDRAJZI ÉS TELEPÜLÉSMARKETING MŰHELY - MGTM) Neumann János Egyetem, Kecskemét <https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2022-6/>
- Müller Andor (2023): A régi konzervativizmus fejlődése a XXI. századi nemzeti identitássá. https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2023-4/05_Muller.pdf In: Müller Andor (2023): *Identitásmenedzsment II. – Ideológiák hálójában* (MAGYAR GAZDASÁGFÖLDRAJZI ÉS TELEPÜLÉSMARKETING MŰHELY - MGTM) Neumann János Egyetem, Kecskemét. <https://start.uni-neumann.hu/telemarket/kiadvanyok/2023-4/> (Letöltés: 2025-05-09) ISBN: 978-615-6435-78-1
- <https://www.vgfszaklap.hu/lapszamok/2013/junius/2836-lng-a-mit-tudni-illik-a-cseppfolyos-foldgazrol> (Letöltés: 2025-05-11)
- <https://klimapolitikaiintezet.hu/elemzes/mi-az-lng-jelentese-klimabarar> (Letöltés: 2025-05-11)
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Google> (Letöltés: 2025-05-11)
- <https://en.wikipedia.org/wiki/ChatGPT> (Letöltés: 2025-05-11)